

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, הדס סופר שבתאי

כרך 2, גיליון 11, דצמבר 2014

חזרתה של הטורקית העוסמאנית וסגירת החשבון של ארדואן עם פתהוללה גולן

חי איתן כהן ינרוג'ק

בשבועות האחרונים הוכיח הממשל הטורקי כי הכרזת ארדואן מספטמבר האחרון¹ על ראשיתה של "טורקיה החדשה" (המגולמת בתחילת כהונתו של ארדואן כנשיא) איננה בבחינת סיסמה פוליטית ריקה מתוכן. בעזרת ראש הממשלה ועושה דברו, אחמט דאוטאולו, ממשיך ארדואן לצבור כוח ולגיטימציה ומניע שורה של מהלכים המקדמים אותו לעבר חזונו. שניים מהם הסעירו במיוחד את הרשתות החברתיות בחודש האחרון: החזרת לימודי השפה הטורקית-עוסמאנית לתוכניות הלימודים בחטיבות הביניים ובבתי הספר התיכוניים, והמבצע כנגד כלי תקשורת המזוהים עם מטיף הדת ויריבו הפוליטי של ארדואן, פתהוללה גולן.

בראשית דצמבר נדהם הציבור הטורקי לגלות שבמסגרת וועידת החינוך ה-19 – ועידה שנתינה הנחשבת למעצבת דרכה של מערכת החינוך הטורקית – החליט משרד החינוך להפוך את לימודי השפה הטורקית-עוסמאנית לשיעור חובה בתוכנית הלימודים. החלטה זו, המנוגדת באופן מוחלט לעקרונות מייסד הרפובליקה,

אתאטורק, שבתקופתו הוחלפו האותיות הערביות באותיות לטיניות, הפכה תוך זמן קצר לנושא החם בשיח הרשתות. כצפוי, תומכי ארדואן סיפקו גיבוי מלא למהלך ברשת, ואף התאחדו תחת סיסמאות כגון: "מורשת אבותינו העוסמאנית הופכת לשיעור חובה", ו"רוצים לדעת לקרוא את מצבות אבותינו".² הדים לסיסמאות אלו נשמעו גם מצד גורמים ממשלתיים. בהצדיקו את

הרפורמה בצורך לשים קץ לנתק שחל בין העם הטורקי לעברו העוסמאני, טען ראש הממשלה דאוטאולו כי מצבות האבות החרוטות בלשון העוסמאנית הן בבחינת ירושה חומרית ורוחנית יקרה מפז.³ בזכות אמירה זו התקבל האחרון בכינוס המפלגה בשלטי ענק בטורקית עוסמאנית הנושאים את הסיסמה: "אנחנו אוהבים אותך איש יקר, אחמט דאוטאולו".

מנגד, החלטה דרמטית ואנטי-כמאליסטית זו התקבלה בכעס בקרב גולשים כמאליסטים, שטענו כי המהלך נועד לחסל את רפורמת האותיות הלטיניות של אתאטורק והאשימו את ה-AKP בהצעת טורקיה לימים חשוכים.⁴ כדי להאיר את המהלך באור מגוחך ולהמחיש את חוסר הרלוונטיות של השפה העוסמאנית בימינו, הפיצו הגולשים תמונות ובהן משפטים מורכבים וקשים להבנה בטורקית-עוסמאנית, המשלבים השפעות מהלשון הערבית והפרסית. לעומתם הוצגו משפטים בטורקית מודרנית, חפים מכל השפעה זרה ונהירים לכל.

גם גולשים כורדים, ובראשם המפלגה הכורדית HDP, התבטאו בחריפות נגד ההחלטה. מזה שנים מצפים האזרחים הכורדים להכרה בשפתם כשפה רשמית ולזכות ללמוד בבתי הספר בלשונם. עתה, נדהמו לגלות שבמקום זאת הפכה השפה העוסמאנית לשיעור חובה. תגובות הגולשים הכורדים התמקדו, אפוא, בדרישה לשלב גם את השפה הכורדית בתוכניות הלימודים, הן כשיעור בפני עצמו והן כלשון לימוד לגיטימית במקצועות רוח ומדע אחרים.⁵ כמו כן הביעו התנגדות נחרצת ללמוד את השפה העוסמאנית תחת הסיסמה: "לא רוצים ללמוד עוסמאנית; רוצים ללמוד כורדית, זאזא, לאזית, צ'רקסית וארמנית".⁶ על רקע הלחץ הכבד מיתן משרד החינוך הטורקי את החלטתו וקבע כי לימודי הטורקית-עוסמאנית יהפכו שיעור חובה רק בבתי הספר הדתיים, ואילו באחרים יוגדרו כשיעור בחירה בלבד.

תגובה מעניינת להחלטת משרד החינוך הגיעה מכיוון תומכי איש הדת פתהוללה גולן. אף שניתן היה להניח שאלו יגבו את המהלך נוכח העובדה שאביו הרוחני של גולן, איש הדת סעיד-י נורסי (1876-1960), התנגד לרפורמת האותיות של אתאטורק, בחרו תומכי גולן בתגובה מורכבת. הם שיתפו ברשת טוויטר את עמוד השער של העיתון השמאלני "בירגון" שאיננו נמנה על תומכי גולן דווקא, שבמודו הראשי התנוססה כותרת בת מילה אחת בטורקית-עוסמאנית: "גנב" (ח'ירסיז - בתמונה). כותרת זו – המרמזת על פרשיות השחיתות של בכירים בממשל ארדואן שנחשפו לפני שנה על ידי כוחות המשטרה הטורקית המזוהים עם גולן⁷ – ממחישים את השניות בעמדת תומכי גולן. מחד גיסא, זיקתם לשפה העוסמאנית הובהרה בשיתוף לשון הכותרת; מאידך גיסא, הכותרת עצמה ביטאה ביקורת חריפה על ארדואן שאינו בוחל באמצעים כדי להסיט את השיח הציבורי מאותן פרשיות, בין היתר באמצעות השבת לימודי השפה העוסמאנית.

המתח בין תומכי גולן לממשלה הגיע לשיאו ב-11 בדצמבר לאחר שגולש מסתורי בשם הבדוי Fuat Avni (בתמונה למעלה) – כנראה בכיר בממשלת דאוטאולו המזוהה עם גולן – הדליף בטוויטר מידע סודי באשר לכוונת הממשלה לפעול כנגד העיתון "זאמאן" וערוץ הטלוויזיה "סאמאניולו", שני כלי תקשורת הידועים בעמדתם הביקורתית כלפי הממשל והמזוהים עם גולן. התראה זו התבררה עד מהרה כנכונה וב-14 בדצמבר

פשטו כוחות המשטרה (אשר בשנה החולפת טוהרו מתומכי גולן) על משרדי כלי התקשורת ובתיאם הפרטיים של העומדים בראשם ב-13 מחוזות שונים במדינה. במסגרת המבצע אף נעצרו עיתונאים בכירים ואנשי משטרה בדימוס. מתנגדי ארדואן ברשת הציגו את המבצע כצעד נוסף לסתימת הפיות של הממשלה, והביעו את מחאתם בסיסמאות כמו: "לא ניתן להשתיק את התקשורת החופשית" ו"אני מזמין את המשטרה לעצור גם אותי".⁸ המחאה אף פשטה מן המרחב הווירטואלי לרחוב, שעה שהמון זועם כיתר את מבנה מערכת העיתון "זאמאן" והפגין נגד המהלך, אם כי לא נרשמו עימותים מיוחדים בין כוחות הביטחון למפגינים. ראש הממשלה דאוטאולו גיבה את המבצע, בהדגישו כי מי שהעז לחתור ל"הפיכה" נגד ממשלת ארדואן חייב לשלם את המחיר. ברוח זו הפיצו גולשים המזוהים עם ה-AKP סיסמאות ברשת, כגון: "לבגידה אין סליחה", ו"זה הזמן לניקיון".⁹

לסיכום, השבת השפה הטורקית-עוסמאנית למערכת החינוך בטורקיה מהווה הוכחה נוספת לכוונת ארדואן ודאוטאולו להנחיל לדורות הבאים תודעה קולקטיבית וזיכרון היסטורי המעלים על נס את העבר העוסמאני ורואים בו מקור השראה לדרכה העתידית של טורקיה. כל זאת, במקביל למדיניות החוץ הטורקית שמומחים רבים כבר הכתירוה כ"נאו-עוסמאנית". על רקע זה חשוב לציין, כי בדומה לתפיסת השלטון העוסמאני הופכת טורקיה בהנהגת ארדואן ריכוזית יותר, ורף הסובלנות כלפי ביקורת פנימית הולך ומתקצר. לשם כך עושה הממשלה הטורקית שוב ושוב שימוש בטענות על הצורך לדכא את "המדינה העמוקה" (גורמי הכוח הישנים המזוהים בעיקר עם הצבא) שמערכיה הלא-פורמאליים חותרים ללא הפסקה כנגד אושיותיו. הלחץ שמפעיל כתוצאה מכך הממשל הטורקי על גופי תקשורת ממלכתיים ופרטיים כאחד מוביל באופן טבעי לצנזורה עצמית. בדינמיקה מהסוג הזה ממשיכה רשת האינטרנט להוות ערוץ העיקרי למסרים חתרניים ולמרחב היחיד שאינו ניתן להשתקה בדרכים מסורתיות.

"אם אין לחם, נאכל ביסקוויטים": תגובות לעליית מחירי הלחם באיראן

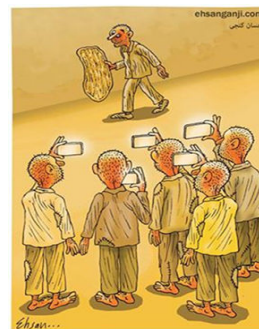
ד"ר רו צימט

ב-1 בדצמבר עלו מחירי הלחם באיראן בשיעור חד של כ-30%. במסיבת עיתונאים מיוחדת הצהיר דובר הממשלה, מוחמד באקר נובח'ת, כי עליית המחירים איננה יוזמה של הממשלה, אך זו התירה למאפיות לעדכנם כפיצוי על התייקרות עלויות הייצור בשנים האחרונות. עוד הוא ציין, כי העלאת המחירים תוביל לשיפור איכות הלחמים שנפגעה כתוצאה ממאמצי האופים לחסוך בהוצאות הייצור.¹⁰

העלייה במחירי הלחם עוררה, כצפוי, ביקורת חריפה ברשתות החברתיות. אזרחים רבים השתמשו בהן כדי להפיץ עדכונים בנוגע למחירים החדשים, שבחלק ממחוזות המדינה אף עלו בשיעור הגבוה מ-30%. רבים מהגולשים התרעמו על עליית מחירו של מוצר צריכה בסיסי זה וביקורת זו הצטרפה לביקורת כללית שהשמיעו הגולשים על כך שבשנים האחרונות עלה השכר הממוצע בשיעור קטן באופן משמעותי בהשוואה לשיעורי

האינפלציה. כך למשל, ציין אחד מגולשי האתר "עסר-י איראן" כי מאז שנת 2003 האמירו מחירי העוף פי עשרים, בעוד ששכרו כמורה עלה פי שישה בלבד.¹¹ גולש אחר העיר כי הוא חס במיוחד על הילדים העניים הנאלצים לעבוד מבוקר עד ערב כשלחם משמש כמקור מזונם היחיד, ועתה ייאלצו לחלוק גם אותו בשל עליית המחירים.¹² עוד הלינו המבקרים, כי מצד אחד נמנעת הממשלה משלילת קצבאותיהם של אזרחים המשתכרים שכר גבוה, ומצד שני מעלה את מחירי הלחם באופן שפוגע באלה המשתכרים שכר נמוך.¹³ אחדים מהגולשים הגיבו לעליית המחירים בסרקזם, וכפי שכתב אחד מהם, בקרוב יהפוך הלחם יקר עד כדי כך שאזרחים יתחילו להעלות תמונות "סלפי" בעודם אוכלים אותו.¹⁴ עם זאת, חלק מהתגובות ביטאו הסכמה עם עמדת הממשלה לפיה יש לפצות את האופים על התייקרות עלויות הייצור. אחד הגולשים, שהציג עצמו כבנו של אופה, ציין כי בעוד שמחירי הלחמים לא השתנו במשך שנים, עלויות הייצור התייקרו לפחות פי שלושה ולכן יש להתחשב גם באופים.¹⁵

השיח ברשתות סביב עליית מחירי הלחם גלש עד מהרה לוויכוח פוליטי בין תומכי הנשיא רוחאני למתנגדיו. בעוד שחלק מתומכי הנשיא הטילו את האחריות למצב הכלכלי הקשה על קודמו בתפקיד, מחמוד אחמדינז'אד, מתחו מתנגדיו ביקורת חריפה על מדיניותו והאשימוהו בהפרת הבטחת הבחירות לשיפור המצב הכלכלי. בעקבות ביקורת שהועלתה נגד הנשיא באחד מדפי הפייסבוק המזוהים עם יריביו הפוליטיים בימין השמרני, כתב אחד הגולשים כי למי שתמך באחמדינז'אד אין זכות לבקר את עליית המחירים, שכן הנשיא לשעבר הוא הנושא באחריות למשבר הכלכלי.¹⁶

התגובות לעליית מחירי הלחם משקפות במידה רבה תחושה של ייאוש מצד איראנים רבים, ובכללם גם כאלה שהציגו עצמם כתומכי לשעבר של הנשיא המכהן. גולשים רבים שיתפו בלעג את המשפט: "תודה לך, רוחאני", שהיה לאחת מסיסמאות הניצחון הרווחות ברשתות החברתיות לאחר ניצחון האחרון בבחירות לנשיאות בקיץ שעבר. בחלק מהמקרים ביטאו הגולשים גם אכזבה כוללת מהמהפכה האסלאמית שלא מימשה את ההבטחה לשפר את מצבם הכלכלי של אזרחי איראן. אחד הגולשים הלן על כך שהמהפכה, שהייתה אמורה להיות מהפכת העשוקים, רק הובילה להחרפת העוני,¹⁷ ואחר הזכיר את נאומו של מכוון המהפכה, איתוללה ח'ומייני,

עם שובו מגלות לאיראן בפברואר 1979, במהלכו הבטיח לספק חשמל, מים ותחבורה בחינם לאזרחי ארצו. בלעג ציף אותו גולש בטוויטר: "בוקר טוב. אנחנו נספק מים, חשמל ואוטובוסים בחינם, אז מה אם העלינו עכשיו את מחירי הלחם ב-30%?".¹⁸ עוד יצוין, כי בשולי השיח הציבורי עלו תגובות בודדות, בעיקר מצד גולים איראנים, שקראו למחאה פעילה יותר. אחד מהם מתח ביקורת על הציבור האיראני שאינו עושה דבר לשיפור המצב, וציין כי בעוד שאזרחי אירופה נאבקים נגד עלויות מחירים ונהגים פותחים בשביתה במחאה על עליית מחירי הדלק, לאזרחי איראן אין אומץ לעשות

דבר.¹⁹

עיתוי עליית מחירי הלחם – ימים ספורים לאחר כישלון המו"מ הגרעיני בין איראן למערב בווינה, שבסופו הוחלט להאריך את השיחות בשבעה חודשים נוספים – תרם לקישור בין שתי הסוגיות ברשת. בעוד שתומכי הממשלה הדגישו את חשיבותו של הסכם גרעין כאמצעי להסרת הסנקציות ולשיפור המצב הכלכלי, טענו מתנגדי הנשיא כי הממשלה גם הסכימה לווייתורים משמעותיים בתוכנית הגרעין וגם כשלה במאמציה לשפר את המצב הכלכלי. בהזכירו את הצהרתו הידועה של הנשיא רוחאני ממערכת הבחירות, לפיה "הצנטריפוגות צריכות להסתובב אך רק בתנאי שגם חיי האזרחים והכלכלה ינועו קדימה", כתב אחד הגולשים בלעג: "גם השביתו את הצנטריפוגות וגם משביתים את חיי האזרחים".²⁰ כמו כן מתחו גולשים בודדים ביקורת על העדפת המשטר את תכנית הגרעין על פני רווחת האזרחים, ובאחת התגובות שהתפרסמו בדף הפייסבוק של כתב ה-BBC בפרסית, מהדי פרפנצי, נטען בלעג כי לאזרחי איראן אין לחם, אך יש להם 800 ק"ג של אורניום.²¹

לסיכום, התגובות ברשתות החברתיות לעלייה החדה במחירי הלחם חושפות את עמדתו המורכבת של הציבור האיראני ביחס למשבר הכלכלי הנמשך. מחד גיסא, התגובות מבטאות תחושת ייאוש גוברת ופער ציפיות הולך וגדל בין הציבור לממשלה שטרם הצליחה לממש את הבטחותיה ולספק מענה למצוקותיהם הכלכליות של האזרחים. תחושות אלה עשויות להתגבר אף יותר לנוכח הפגיעה הצפויה בהכנסות המדינה כתוצאה מהירידה החדה במחירי הנפט, ובהעדר הסכם גרעין בין איראן למערב שיאפשר את הסרת הסנקציות. מאידך גיסא, המחאה אינה זולגת בשלב זה מהמרחב הווירטואלי אל הרחובות. אזרחי איראן אמנם מבטאים את תסכולם ברשתות החברתיות, אך נראה כי לפחות בזמן הנראה לעין אין בכוונתם לנקוט בפעילות מחאה אקטיבית שיש בה משום קריאת תיגר פוליטית על המשטר.

מצרים בעין הסערה: זיכוי של חוסני מובארכ

ד"ר מיכאל ברק

מאז הדחת הנשיא מוחמד מורסי והדרת פעילי תנועת האחים המוסלמים מהמרחב הפוליטי, הדתי והציבורי, מתנהל מסע הסברה אינטנסיבי ברשתות החברתיות בגנות משטרו של הגנרל סיסוי. פעילי 'האחים', כמו גם פעילים חילוניים מתנועת צעירי ה-6 באפריל, משמיעים באופן תדיר תביעות לסלק לאלתר את המשטר הצבאי, לפעול להגשמת מטרות מהפכת ינואר 2011 ולמצות את הדין עם הנשיא לשעבר חוסני מובארכ, היושב בכלא מזה שלוש שנים בגין האשמות למותם של מפגיני המהפכה. ב-29 בנובמבר 2014 התעצם שיח זה באופן ניכר עקב החלטת בית הדין המצרי לזכות את מובארכ מכל אחריות להרג המפגינים ולשחררו ממאסר.

פסיקת בית הדין עוררה תגובות מעורבות ברשתות. מחד גיסא, גולשים חילונים ברכו על ההחלטה והדגישו כי יש לשמור חסד למובארכ על תרומתו לחוסנה של מצרים במהלך שלושים שנות כהונתו,²² ומספר גולשים אף טענו כי יש להתנצל בפניו על העוול שנגרם לו.²³ מאידך גיסא, עולה מן השיח תחושה עזה של אכזבה ומפח נפש מהחלטת בית הדין. גולשים חילונים רבים העלו על נס את זכר המפגינים שנהרגו, והדגישו כי דמם נותר הפקר נוכח ההחלטה כפוית הטובה.²⁴ אחד מהם ציין בצער כי "מהפכת ינואר גוססת: ה-29 בנובמבר [2014] מבשר על מותה של מערכת המשפט המצרית", ואחר העיר בסרקזם כי בית הדין המצרי הורה "להוציא את השחידיים מקבריהם כדי להאשימם בהתאבדות שנועדה לבייש את תדמית כבוד הנשיא מובארכ". פעילים מקרב 'האחים'

ציצו כי ככל שנמשכת מגמת דיכוי האזרחים שאינם סרים למרות המשטר, כך גוברים הסיכויים למהפכה נוספת.²⁵

השיח הרשתי חושף גם את אובדן האמון במוסדות המדינה במצרים, הנתפשים כמי שנכנעים לתכתיבי המשטר ולפיכך שותפים למדיניותו המפלה ולביצור כוחו של אל-סיסי. גולשים חילונים ופעילי 'האחים' כאחד תיארו את הדבר כהתרפסות וכבגידה בעם המצרי ובמהפכת ינואר. פעיל אסלאמיסטי צייץ כי מערכת המשפט משמשת "מקל בידי המשטר", ובעוד שמקורבי השלטון זוכים להקלות נמנע משפט צדק מהאזרח הפשוט. המשורר אברהמים עבידי העיר בלעג כי "עם שחרורו של מובארכ מתכוון המשטר לעצור את העם באשמת

דברי כזב".²⁶ נראה אפוא, כי משתתפים רבים סבורים שמוסדות המדינה נוטלים חלק בהצגה שסופה תוכנן מראש, קרי, ההכרזה על חפותו של מובארכ.²⁷ עדות נוספת לתחושות אלו הוא האשטאג חדש שהושק וכתרתו "פסטיבל הזיכוי עבור כולם" (מהרג'אן אל-בראאה לל-ג'מיע).²⁸ אמצעי התקשורת המצריים הואשמו גם הם בצביעות, בטענה שבראשית המהפכה התבטאו בגנות מובארכ, אך עם היוודע דבר זיכוי החלו לנגן זמירות בשבח.²⁹ על רקע הביקורת נפוצו ברשתות החברתיות סרטונים, מערכונים ושירים השמים ללעג את מוסדות המדינה והעומדים בראשם, כמו לדוגמה תמונה בה נראים "נציגי" כלי התקשורת, אנשי העסקים, מערכת המשפט והצבא כבובות על חוט הנשלטות באצבעותיו של סיסי [בתמונה].³⁰

השיח המקוון מייחס לסיסי גם שחיתות שלטונית, ומאשים את העם המצרי בעיוורון בכל הקשור בניסיונות המשטר לשטות בו בדרכים שונות. כך, לדוגמה, דנו גולשים בניסיון המשטר לשחד את מחמוד בדר, מייסד תנועת האופוזיציה "תמרד" החילונית, על ידי מתן זיכיון להקים מפעל לייצור בייסקוויטים על חלקת אדמה שהופקעה למענו במחוז אל-קליוביה. נכונות בדר לקבל את ההצעה זיכתה אותו בתואר "בוגד בעקרונות המהפכה". זמר בשם מחמד עטיה צייץ כי "מחמוד בדר הוא הדוגמה המובהקת לבחור שמכר נפשו לשלטון ומשתתף ברצח חלומם של בני דורו במחיר הנבזי ביותר".³¹

ב-5 בדצמבר 2014 נחשפה פרשייה נוספת שהעצימה את ביטויי החשד והסלידה כלפי המשטר באמצעות הדלפת שיחת טלפון שהתקיימה, לכאורה, בין היועץ המשפטי, הגנרל ממדוח שהין, למנהל לשכתו של סיסי, הגנרל עבאס כאמל. בשיחה התבטאו השניים באשר לצורך לזייף מסמכים שיקלו על הרשעתו של מוחמד מורסי העומד למשפט בגין בגידה במדינה. הדלפת השיחה גררה ביקורת חריפה גם מצד גולשים חילונים ברשת שהדגישו כי אף שאינם תומכי 'האחים' הם סולדים ממהלך זה, בהוסיפם ש'האחים' ואנשי הצבא מהווים שני צדדים לאותו מטבע – שניהם מבקשים לכונן משטר דיקטטורי תוך כדי רמיסת היריב. פעילי 'האחים' גרסו מצדם כי מדובר בהוכחה נוספת לכך שהמשטר רוקם מזימות נגד המהפכה המצרית והאביב הערבי ומעוניין בביצור כוחו.³² על רקע אווירה זו ניצלו פעילי 'האחים' את הרשתות כבמה לקריאה לתומכיהם ולמתנגדי המשטר לצאת להפגין ברחובות, תחת האשטאגים כגון "מהפכה שנייה מחדש", "יופלו סיסי ומובארכ", ו"יחד נציל את מצרים".³³

בתוך כך ניסו גם פעילי האחים המוסלמים במדינות אחרות להלהיט את האווירה נגד המשטר המצרי באמצעות הרשתות. טארק אל-סוידאן, ממנהיגי 'האחים' בכווית, צייץ: "האם עולה על הדעת שמערכת המשפט במצרים פוסקת היום להוציא להורג יותר ממאה ושמונים איש בשל רצח שלושה-עשר אנשי צבא וללא כל הוכחה, ובה בעת לא מצאה ולו הוכחה אחת לרצח אלפים בידי מובארכ וכנופייתו?". בתגובה טענו גולשים ממצרים וסוריה כי מוטב שאל-סוידאן יתמקד בעניין של מדינות המפרץ וימתח ביקורת על מעורבותן בעיראק ובמצרים.³⁴

לסיכום, השיח ברשתות החברתיות המצריות מצביע על כרסום גובר באמון הציבור במוסדות המדינה, ובייחוד במערכת המשפט כמי שלטענת משתתפים רבים בשיח הוכיחה שהיא מושפעת מאינטרסים זרים. במילים אחרות, זיכוי מובארכ מתפרש בעיני רבים כתעודת עניות למערכת המשפט, והוכחה כי זו מהווה זרוע נוספת של המשטר. דומה כי בקרב הציבור מתקבעת ההכרה שהמשטר פועל לשימור האינטרסים הצרים שלו וסילוק מבקריו, במקום לקדם רפורמות שתבטחנה את חופש הביטוי. מפרספקטיבה של כמעט ארבע שנים נתפשת, אפוא, מהפכת ינואר, ככישלון גמור, שלא הובילה לעת עתה לאף שינוי משמעותי. תפיסה זו עשויה להוביל לחידוש המחאה האזרחית במצרים בתביעה לחולל שינוי מהותי שיקדם את זכויות האזרח ויבטיח את חירותו. ביטוי אחד לכך הוא קמפיין הסברה בשם "העמידו אותם לדין" (מאכמוהם), שהשיקו פעילי תנועת "תמרד 25-30" ב-11 בדצמבר 2014 בתביעה לחדש את משפטו של מובארכ.³⁵ על רקע תחושות אילו ניכר גם ניסיון מצד פעילי האחים המוסלמים לעורר את הציבור לצאת במהפכה נוספת, אולם לעת עתה נראה כי אין בכוחם להוציא את הציבור אל הרחובות.

¹ חי איתן כהן ינרוג'יק "ברוכים הבאים לטורקיה החדשה", ביהייב, כרך 2, גיליון 8, ספטמבר 2014 <http://bit.ly/13wM8DH>. אוחר לאחרונה ב-15 בדצמבר, 2014.

² Ecdadın Mirası Osmanlıca Zorunlu Ders Oluyor
Mezar Taşları – Twitter³

#Osmanlıca Zorunlu Ders Oluyor
#Herkes Osmanlıca Öğreniyor

Harf Devrimi⁴

Kürtçe Osmanlıca⁵

⁶ Osmanlıca değil Kürtçe, Zazaca, Lazca, Çerkesçe, Ermenice öğrenmek istiyoruz.

⁷ חי איתן כהן ינרוג'יק, "שחיתות, מזימות וקופסאות נעליים: מאבקים בתורכיה", מידה, 8 בינואר 2014
אוחר לאחרונה ב-17 בדצמבר 2014

<http://bit.ly/1wYajrJ>

⁸ התרגום המדויק הינו "אני מלשין על עצמי". #FreeMediaCannotbeSilenced #kendimiihbarediyorum
#ÖzgürBasınSusmaz

#ZamanTemizlikZamanı #VatanalhanetinÖzrüOlmaz⁹

<http://www.dolat.ir/NSite/FullStory/News/?Serv=0&Id=255085>¹⁰

¹¹ <http://www.asriran.com/fa/news/368606> /افزایش-30-در-صدی-قیمت-نان-این-یو-دش-شباب-ملايم.

¹² <https://www.facebook.com/sigarchivoa/posts/10152652841753743>

¹³ <http://www.asriran.com/fa/news/368606> /افزایش-30-در-صدی-قیمت-نان-این-یو-دش-شباب-ملايم.

¹⁴

- ¹⁵ <https://www.facebook.com/sigarchivoa/posts/10152652841753743>
- ¹⁶
- <https://www.facebook.com/peinevesht/photos/a.237255979802253.1073741828.237247356469782/3195649849.04685/?type=1&theater>
- ¹⁷ <https://www.facebook.com/sigarchivoa/posts/10152652841753743>
- ¹⁸ <https://twitter.com/mehran6524/status/539286971836006400>
- ¹⁹ <https://www.facebook.com/sigarchivoa/posts/10152652841753743>
- ²⁰ <http://alef.ir/vdca0wnuw49nmo1.k5k4.html?250970>
- ²¹
- <https://www.facebook.com/mehdi.parpanchi/photos/a.302592706529711.68489.299496943505954/6427899325.09985/?type=1&theater>
- ²² <https://www.facebook.com/video.php?v=725276450927080>
- ²³ ראו לדוגמה דף פייסבוק בשם "אני מצטער" (אנא אסף יא ראיס):
https://www.facebook.com/hashtag/אסף_יארס/
- ²⁴ #الحكم_بعد_المكالمة
- ²⁵ <https://www.facebook.com/video.php?v=725276450927080> .29.11.14 #محاكمة_مبارك.
- ²⁶ #براءة_مبارك
- ²⁷ <https://twitter.com/GamalMohamedSia/status/546355541967400960> .20.12.14 #القضاء_الشامخ.
- ²⁸ #مهرجان_البراءة_للجميع
- ²⁹ #براءة_مبارك. ראו סרטון ווידאו שערך בחור מצרי בהקשר זה: <https://www.youtube.com/watch?v=vpjOoMkYAIQ>
- ³⁰ ראו לדוגמה סרטון בשם "זיכינו אותו והכנו את העם": <https://www.youtube.com/watch?v=BPUaqAa3l0> (8.12.14).
- ³¹ #17.12.14. مصنع_البسكويت, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=327621860761791>,
<https://twitter.com/MouhamedAttia/status/545157372269068288>
- ³² #ممدوح_شاهين. #تسريب_مكتب_السياسي
- ³³ #ثورة_ثاني_من_جديد, #يسقط_يسقط_سياسي_مبارك, #معا_ننقذ_مصر.
- ³⁴ https://www.facebook.com/hashtag/معا_ننقذ_مصر, https://www.facebook.com/hashtag/يسقط_يسقط_حكم_العسكر
<https://www.facebook.com/Dr.TareqAlSuwaidan/posts/10153259205976677> .2.12.14
- ³⁵ <http://www.almasryalyoum.com/news/details/599554> 12.12.14